

O Brownovej „detektívke s pridanou hodnotou“ alebo fakty a „umelecká licencia“^{*)} v knihe „Da Vinciho kód“

V priebehu asi dvoch rokov som počúval z času na čas reči o knihe D. Browna „Da Vinciho kód“.^{**)} Boli to reči často veľmi protichodné a rozporuplné: raz bola kniha chválená ako nielen zaujímavá, ale aj poučné čítanie (mnohí ju zaraďovali medzi významné diela tzv. „literatúry faktu“), inokedy hanená, odsudzovaná (cirkev, najmä katolícka, zaujala ku knihe veľmi kritické stanovisko).^{***)} Aj mňa sa niektorí pýtali na môj názor. Nemohol som „poslúžiť“, pretože som ju nečítal. Až v máji 2006 sa mi kniha konečne dostala do rúk. Som rád, že som si ju prečítal; nielen preto, že teraz už viem o čom je i aká je (môžem teda o nej diskutovať), ale som sa do istej miery aj pobavil (príbeh je dosť napínavý, aj keď v ňom nechýbajú mnohé prvky naivity, ktoré sú také typické pre zábavnú literatúru a filmy americkej proveniencie). Medzičasom vyšli kritické knihy a množstvo článkov o Brownovom románe. Nečítal som ich. Naschvál – aby som nimi nebol ovplyvnený. Teda to, čo tu píšem, je *môj názor*, vychádzajúci z týchto faktov, resp. predpokladov: 1. zoznámenie sa s obsahom Brownovho románu, 2. poznanie niektorých historických skutočností (vrátane faktov z dejín umenia), 3. poznanie Písma a dejín prvotnej cirkvi, 4. poznanie niektorých súčasných ideologických smerov, resp. „náboženstiev“ (akým je napr. hnutie New Age).

Svoje názory nikomu nevnučujem, iba prosím váženého čitateľa, aby prv ako zaujme svoj (definitívny) postoj k inkriminovanej knihe, zvážil všetky skutočnosti a fakty (historické, umelecké, ale i náboženské); bez toho totiž jeho „názory“ (a názory kohokoľvek) *nie sú ničím* – sú iba *dojmami* alebo *emotívnymi reakciami* (či už kladnými alebo zápornými), poprípade *indoktrinovanými* (zámerné do jeho mysle „vpašovanými“) *názormi* niekoho iného. Podívajme sa teraz na Brownovu knihu, na niektoré časti jej obsahu (rozsah tohoto článku nedovoľí zaoberať sa všetkým, čo táto cca 460-stranová kniha obsahuje, ani posudzovať knihu z literárneho, umeleckého hľadiska).

Na začiatku knihy (hneď za „PodĎakovaním“ a pred „Úvodom“) je krátka kapitolka, nazvaná „Fakty“. Treba si všimnúť, čo sám autor označuje ako fakty. Podľa neho medzi fakty patrí: existencia spoločnosti Priorstvo Sionu (a mená niektorých mužov z dávnej i nedávnej histórie, ktorí boli údajne členmi tejto spoločnosti), existencia prelatury Opus Dei; okrem toho: „všetky umelecké diela, dokumenty a tajné obrady spomínané v tomto románe“ (rozumej: faktom by mala byť ich existencia, nie interpretácia a súvislosti!). Okrem tohoto by v knihe (podľa samotného autora) nemali byť *žiadne iné fakty!* To znamená: vymyslený je nielen samotný príbeh (a osoby v ňom „účinkujúce“), ale aj *pozadie príbehu*: napr. legenda o Svätom Grále, legenda o templároch (existencia tohoto rádu je faktom, legendami sú iba príbehy

^{*)} Latinské slovo *licentia* sa prekladá ako *voľnosť, sloboda*, ale aj *ľubovôľa, neviazanosť, nedisciplinovanosť* (ba i *bezočivosť* alebo *bezohľadnosť*). Výraz *umelecká* (alebo *literárna, autorská*) *licencia* znamená odchyľovanie sa od normy jazykovej alebo vecnej (zámerné porušovanie jazykovej alebo vecnej správnosti) v umeleckej literárnej tvorbe.

^{**) Táto kniha (názov jej angl. originálu je „The Da Vinci Code“) je podľa denníka The Daily Telegraph najpredávanejšou knihou pre dospelých všetkých čias, bola preložená do mnohých jazykov, vyšla v miliónových nákladoch.}

^{***)} Aj posudky odborných literárnych kritikov o tejto knihe sú veľmi rozdielne: napr. list The New York Times o nej píše ako o „osviežujúcom trileri, plnom hádaniek“, iní jej dávajú prívlastky „arogantná, nelogická, umelá a úchylná“.

o nich, ktoré ich mali – po zakázaní rádu – zdiskreditovať).^{*)} Existencia umeleckých diel, spomínaných v knihe, je tiež faktom; faktom však nie je (to ani autor netvrdí!) ich interpretácia.

Autor knihy v kapitole „Fakty“ rovnako nespomína legendy a domnienky, široko rozvádzané v knihe, podľa ktorých „pôvodné“ učenie Kristovo sa zásadne líšilo od toho, čo nachádzame v štyroch evanjeliách (a v celom Novom Zákone). Ak teda tieto veci niektorý čitateľ považuje za „fakty“, zašiel ďalej ako samotný autor (k týmto veciam sa ešte vrátim neskôr, na konci článku).

Kniha je, to treba priznať, pútavým, napínavým románom – „detektívkou“ so všetkým, čo k detektívke patrí:

1. Tajomný príbeh s nepredvídateľnými „udalosťami“ i fantastickými schopnosťami a činmi hlavných aktérov, medzi ktorými sú „dobrí“ (tí, ktorí si majú získať sympatie čitateľa) a „zlí“ (zločinci).

2. Nečakané rozuzlenie; až na posledných stranách knihy sa čitateľ dozvie, „ko je kto“, a je (alebo má byť) prekvapený, že niektorí pôvodne „dobrí“ sa menia na „zlých“ (a naopak).

3. Zdanie vierohodnosti.

Zastavme sa pri tom poslednom, pri zdaní vierohodnosti:

Existuje istý druh detektívok, ktorému sa v žargóne literárnych kritikov hovorí „*detektívky s pridanou hodnotou*“. Ide o detektívky, ktoré okrem samotného príbehu obsahujú nejaké „poučné fakty“. Napríklad ak sa dej odohráva v lekárskom prostredí, autor podrobne opíše niektoré prvky tohoto prostredia (napr. zariadenie ordinácie, popri prípade použije lekársky slang, či niekoľko odborných výrazov, opíše priebeh choroby a pod.). Nerobí to však preto, žeby chcel čitateľa poučiť (dať mu akýsi „minikurz z medicíny“), ale preto, že chce vytvoriť dojem autenticity, zväčšiť vierohodnosť príbehu.

Skrátka, je to istá „finta“, ktorá má tým, že dáva románu zdanie reálnosti príbehu, zvýšiť záujem čitateľov (a tým i zisk autora a vydavateľa). Taký jednoduchý trik používal už sir A.C. Doyle, keď absolútne nerealistické, fantastické príbehy svojho hrdinu Sherlocka Holmesa zasadzoval do „reálneho prostredia“ (príbeh sa neraz odohráva v konkrétnej štvrti, ulici, popri prípade i v reálne existujúcom dome Londýna alebo iného skutočného mesta). A podobne postupujú aj iní autori.

Spisovatelia zrejme prevzali túto metódu (alebo aspoň jej princíp) od „odborníkov na propagandu“ (od rôznych ideologických „indoktrinátorov“), ktorí ju používajú od pradávna. Ich metóda je založená na tzv. „selektovaní informácií“: starostlivo sú vyberané, zdôrazňované (niekedy i veľmi práce dokazované) tie fakty o veci, jave, ktoré sa hodia na „podoprenie“ ideológie. Sú to fakty, ktoré ukazujú jednu stránku veci („podľa potreby“ pozitívnu alebo negatívnu); ostatné fakty (svedčiace často o opačnej stránke, charaktere veci) indoktrinátor zamlčí („vyselektuje“) alebo „upraví“ (deformuje). Povešným odborníkom takejto propagandy bol Hitlerov minister propagandy Goebbels; metódu dobre zvládli aj komunistickí propagandisti, darvinisti a šíritelia novopohanského náboženstva New Age, ale napr. aj niektorí naši „ponovembroví“ politici: jeden minister Dzurindovej vlády napr. dokázal tak „žonglovať“ číslami (zdôrazňovať niektoré, zamlčovať iné ekonomické parametre), že sa mu podarilo mnohých presvedčiť o tom, že naša krajina je ekonomicky azda najúspešnejšou („ekonomickým tigrom,“) medzi „postkomunistickými“ štátmi, hoci skutočnosť je presne opačná.

^{*)} V minulosti to bola bežná prax: spomeňte si na výmysly, šírené počas pogromov, o údajných krvavých rituáloch židov; alebo na nezmysly, rozširované najmä v dobe protireformácie, o „strašných (hriešnych, satanských) praktikách hereťikov“ (vrátane luteránov).

Už naši predkovia túto metódu „prekukli“, poznali, že zjavnú lož je pomerne ľahko odhaliť (a teda zamietnuť), ale „čistočná pravda“ (polopravda) mnohých oklame, pretože robí zdanie „celej pravdy“ (pravdivou sa totiž zdá aj tá „polovica“ tvrdenia, ktorá je úplne lživá). A tak vzniklo konštatovanie „*polopravda je horšia ako lož*“, ktoré časom nadobudlo charakter „ľudovej múdrosti“ (príslovia). Napriek tomu, vďaka veľkej dôveryčnosti a súčasne malej rozhladenosti väčšiny (najmä prostých) ľudí je táto metóda stále veľmi účinná.

Dan Brown túto metódu využíva v hojnej miere. A celkom isto mu pritom nejde iba o dosiahnutie väčšieho záujmu čitateľov (i keď určite aj toto tu hrá dôležitú úlohu; veď zisk je dosiaľ najsilnejším motivačným faktorom väčšiny ľudí), ale ide mu najmä o to, o čo ide všetkým „misionárom-indokrinárom“ – o šírenie „svojej“ ideológie (o tom sa však podrobnejšie zmienim neskôr).

Autor tým, že používa mnoho druhov a prvkov spomínanej „pridanej hodnoty“, z ktorých niektoré sú nespornými faktami (napr. *topografia*, *matematika*, *niektoré historické skutočnosti* a pod.), chce dosiahnuť to, že čitateľ bude vnímať ako fakty aj tie prvky „pridanej hodnoty“ (legendy, ideológie), ktoré so skutočnosťou nemajú nič spoločné. Budme konkrétni:

Topografia: Brownov dej sa odohráva v niektorých konkrétnych, reálnych budovách, pričom autor podrobne opisuje nielen ich polohu a vzhľad, ale zväčša aj ich okolie a interiéry (napr. Louvre v Paríži, Templársky chrám, King's College, sídlo Opus Dei, katedrálu Westminsterského opátstva a niektoré iné lokality v Londýne). Ak čitateľ tieto lokality pozná alebo sa díva na ich fotografie v ilustrovanom vydaní knihy,^{*)} a porovnáva ich s ich autorovým opisom, nadobúda dojem vierohodnosti, autenticity deja.

Matematika: Autor sa pomerne podrobne zmieňuje o tzv. „zlatom reze“, líči ho ako niečo tajomné, resp. pokúša sa urobiť ho „niečím tajomným“; napr. aj tvrdením, že zlatý rez má akúsi všeobecnú platnosť: napr. v biológii (počet robotníč a trúdov vo včelom úli), v anatómii, resp. antropometrii (pomer jednotlivých častí ľudského tela) atď.

Čo je vlastne „zlatý rez“ (sectio aurea)?

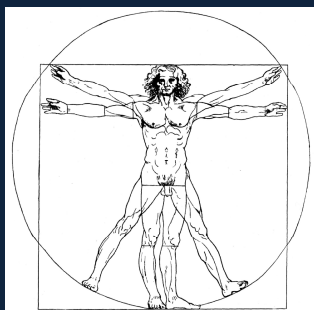
Je to rozdelenie úsečky na dve časti takým spôsobom, že pomer veľkosti jej menšej časti k väčšej časti je ten istý ako pomer väčšej časti k celej úsečke (napr. približne 3:5, 5:8, 8:13, 13:21). Od staroveku bol považovaný za ideálny, harmonický kompozičný pomer vo výtvarnom umení (mnohí umelci ho uplatňovali pri kompozícii svojich výtvarných diel). Dodnes sa niekedy uplatňuje napr. v polygrafii (umiestňovanie hlavného titulu na strane) alebo pri určovaní formátu niektorých tlačovín.

Vo výtvarnom umení vždy existovali rôzne kánony, ktorých sa umelci viac-menej pridržali. Kánonom boli napríklad proporcie ľudského tela. Takých kánonov bolo veľmi veľa; spomeňme aspoň niektoré: egyptský, grécky (používal ho aj Leonardo da Vinci), tzv. „atelierový“ (J. Cousin, P. N. Gerdý), Michelangelov, Dürerov, Schadowov, Albertiho, Zeissingov, Carusov, Schmidtov, Fritschov, Hayov, Richterov; najznámejším a najpoužívanejším je tzv. „decimálny kánon“ (prepracoval ho Kollmann), v ktorom výška hlavy činí 13 dielov (13% tela), t.j. približne 1/8 výšky tela. Tzv. „Ondrejov kríž“ je kánonom rímskeho staviteľa Vitruvia (dĺžka upažených horných končatín sa podľa neho rovná výške tela, takže telo možno zakresliť do štvorca). Leonardo da Vinci doplnil tento kánon prikreslením rozkročenej figúry s pažami trochu zdvihnutými nad horizontálu; okolo figúry opísal kružnicu, ktorá má stred v pupku (výška hlavy je tu 1/8 tela). V tejto Leonardovej figúre, ktorá sa nachádza aj na obale Brownovej knihy, nehľadajte žiadnu „šifru“ (kód); je to jednoducho grafické zobrazenie štandardného umeleckého kánonu.

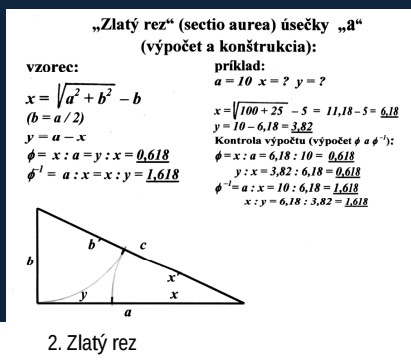
^{*)} Nedávno vyšla u nás Brownova kniha aj s ilustráciami (najmä s fotografiami miest, kde sa fiktívny dej odohráva a s reprodukciami niektorých v knihe spomínaných umeleckých diel). Napriek tomu, že stojí 1000 Sk, je o ňu pomerne veľký záujem.

Jednotlivé vyššie uvedené kánony (i iné) sa od seba líšia, a to neraz veľmi podstatne. Treba pripomenúť, že proporcie tela sú závislé napr. od pohlavia (iné sú u muža, iné u ženy), od rasy, od veku, ale líšia sa aj medzi jedincami rovnakej rasy, pohlavia a veku; skrátka sú individuálne, neplatí tu žiadna „zákonitosť“. Kánony sú jednoducho konvenciou (niekedy iba predstavou istého umelca), a sú vyjadrením dobovej (alebo individuálnej) predstavy ideálu krásy (resp. dokonalosti). Aj zlatý rez je (alebo v istom čase bol) takým kánonom. To, že platí všeobecne, napr. aj biológii (spomínaný pomer počtu trúdov k počtu robotníčkov vo včelom úli) a v proporciách ľudského tela, ako to tvrdí Brown ústami svojho hrdinu Langdona, je čirý nezmysel (naozaj, skúste sa zmerať podľa návodu, ktorý ste si mohli prečítať v knihe).

Zlatý rez ($\phi = 0.618$),^{*)} je číslo iste z matematického hľadiska veľmi zaujímavé, a z hľadiska výtvarného umenia (hlavne v minulých obdobiach) významné, nie je však „mysteriózne“, tajomné. V Brownovej knihe plní dvojaký účel: má jej dodať zdieľanie vierohodnosti a má prispieť k navodeniu atmosféry „tajomnosti“.

Obrázky: 1. Leonardom doplnený „Ondrejov kríž“

2. Zlatý rez

Niektoré *historické skutočnosti*: Tu už Brown používa častejšie indicie, alebo dokonca spomínanú „autorskú licenciu“ (fantáziu, výmysly) ako fakty. Je napr. známe, že spoločnosť Priorstvo Siona (okolo ktorej sa všetko krúti) v skutočnosti nikdy neexistovala. V roku 1970 si ju vymyslel Francúz Pierre Plantard (zomrel v r. 2000); on je autorom falošných dokumentov (Les Dossiers Secrets), v ktorých sa pokúsil vytvoriť mýtus o sebe samom ako o poslednom predstaviteľovi vymyslenej (nikdy neexistujúcej) spoločnosti Priorstvo Sionu. Podvod bol však odhalený, a nakoniec aj sám Plantard priznal, že si všetko vymyslel.

Teda aj členstvo v knihe spomínaných významných osobností (napr. L. da Vinciho, I. Newtona, V. Huga a ďalších) v spomínanej spoločnosti je len fikciou (nemohli byť členmi spoločnosti, ktorá vôbec neexistovala). Ale i všetko ostatné, čo Brown o týchto ľuďoch píše, sú buď výmysly alebo indicie. Podrobne sa tu nemožno zaoberať históriou alebo životopisom týchto osobností (o dvoch z nich som už písal v minulosti: o Newtonovi v knihe „Poznanie – otázky života a smrti“, o Leonardovi v knihe „Umenie Západu...“).

Len tak mimochodom poznamenávam: historické fakty, v rozpore s Brownovým tvrdením, hovoria, že Leonardo pre Vatikán namaľoval iba jediný obraz; svoj obraz, známy pod menom Mona Lisa alebo Gioconda, nikdy nepomenoval (obraz dostal meno až viac ako 30 rokov po smrti umelca).

^{*)} Jeho „prevrátená hodnota“ ($1/\phi$, resp. ϕ^{-1}), ktorú uvádza Brown vo svojej knihe, je číslo 1,618.

Priam „bonbónikom“ medzi Brownovými historickými nezmyslami je tvrdenie, že francúzski králi boli Ježišovými potomkami (potomkami jeho údajnej dcéry Sára, ktorú vraj mal s Máriou Magdalénou). Existujú predsa historické fakty o jednotlivých kráľovských dynastiách, vrátane ich rodokmeňov. Ak by to, čo Brown tvrdí bolo skutočnosťou (alebo aspoň indíciou), určite by sa to neutajilo (samotní príslušníci kráľovskej rodiny by to všemožne rozširovali – veď tým by ich dynastia nado-
budla spolu s vážnosťou aj vplyv a moc (a po tej vždy všetci králi túžili).

Kumránske zvitky obsahujú starozákonné knihy, žalmy, oslavné piesne atď., ale žiadne evanjeliá, vôbec sa v nich nespomína Ježiš, ani Ján Krstiteľ, nehovoriac už o Márii Magdaléne.

Dá sa skrátka povedať, že k skutočnej „pridanej hodnote“ knihy nemožno počítať nič, čo autor uvádza z histórie – azda okrem mien spomínaných historických osobností a niektorých nepodstatných detailov a „zvláštností“ z ich života (napr. to, že Leonardo používal kuriózne, „zrkadlové“ písmo) –; všetko ostatné je „autorská licencia“ (fantázia) alebo legendy (teda v skutočnosti nie „pridaná hodnota“, ale akýsi „pridaný balast“).

Ešte horšie je to s opisom a *interpretáciou umeleckých diel*, konkrétne obrazov, a s *hľadaním „symbolov“, šifier, kódov* vo všetkom možnom i nemožnom. Brown sa zrejme spolieha, že fakty uvedené v prvej časti knihy (napr. tie, o ktorých som písal vyššie) už dostatočne „spracovali“ čitateľa; teda, že čitateľ už pokladá obsah knihy za vierohodný, že ju prestal vnímať ako knihu zábavného žánru (detektívku) a považuje ju za dielo „literatúry faktu“. Autor môže teda úplne povoliť uzdu svojej fantázie.

Hodnotenie umeleckého diela (literárneho, výtvarného i iného) je vec veľmi subjektívna. Bežne sa stretávame s diametrálne odlišnými hodnoteniami konkrétneho umeleckého diela rôznymi (často i renomovanými) umeleckými kritikmi: akoby každý videl na obraze (soche) iba to, čo on chce vidieť; neraz sa tvoria hypotézy o „zámere“ umelca, pričom fantázia umeleckého kritika často vysoko prevyšuje fantáziu samotného umelca. Čo mal umelec skutočne na mysli, aký mal „zámer“, to sa – pokiaľ sa to pokúšame zistiť z diela umelca už nežijúceho – dozvieme veľmi ťažko. Inak je to s umelcami súčasnými. Občas sa stane, že sa umelec vysmeje „odbornej“ kritike (i keď je pre neho priaznivá) a prezradí svoj skutočný zámer, ktorý je často na hony vzdialený od „zámeru“, prisúdeného mu kritikmi (o niektorých konkrétnych prípadoch píšem v knihe „Umenie Západu...“). To si, pravdaže, môže dovoliť iba umelec, ktorý už má „meno“, čiže má dost silnú pozíciu; inak by ho kritika tak „znosila“, žeby jeho ďalšia umelecká kariéra bola vážne ohrozená.

Autor románu má veľkú záľubu v záhadách, tajomstvách, šifrách; robí to jeho knihu zrejme pre mnohých čitateľov zaujímavejšou. Ale niekedy ide do extrémov. Obrazy, ktoré spomína, hodnotilo za poltisícročie ich existencie veľmi veľa ľudí, skutočných odborníkov, ale inotaje, o ktorých Brown píše, tam nenašli. Som presvedčený, že aj samotný umelec (ak by žil) by bol veľmi prekvapený (a možno pobavený, ale skôr nahnevany), keby sa dozvedel, aké „úmysly“ mu Brown vo svojom románe pripísal.

Týchto pár poznámok som považoval za potrebné uviesť iba preto, aby som poukázal na veľkú rolu subjektívnych pocitov a fantázie (ale aj svetonázoru!) umeleckého kritika (tým viac laika, ktorým v tejto oblasti Brown celkom iste je) pri hodnotení umeleckých diel. Preto, ak niekto považuje Brownovo hodnotenie diel Leonarda da Vinciho za objektívne, resp. jedine správne, veľmi sa mylí.

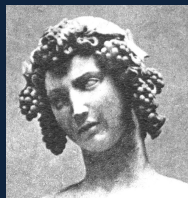
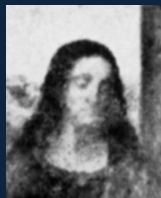
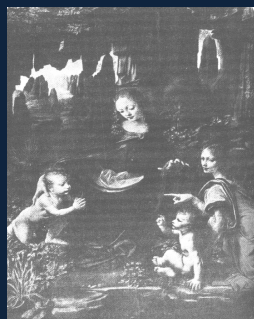
Vymyká sa možnostiam tohoto rozsahom limitovaného článku zaoberať sa podrobne rozborom jednotlivých obrazov. Podívajme sa teda na obsah a kompozíciu aspoň dvoch z nich (a na do očí bijúce nezrovnalosti hypotéz, uvádzaných Brownom; znova pripomínam, že sám autor nepokladá tieto hypotézy, teda ani ním uvádzanú „symboliku“ obrazov, za fakty; inak by to iste spomenul v úvodnej kapitolke knihy „Fakty“):

Posledná večera:^{*)} O tomto azda najslávnejšom obraze všetkých čias a o jeho autorovi podrobnejšie píšem vo svojej knihe „Umenie Západu...“ Tu chcem iba pripomenúť, že obraz je hlboko pravdivý; nie však v tom zmysle, žeby azda verne (ako „reportážna fotografia“) zachycoval situáciu so všetkými podrobnosťami vo „veľkej dvorane na poschodí“ (Mk14,15) konkrétneho židovského domu v Jeruzaleme, kde sa Ježiš zišiel so svojimi učeníkmi na svoju poslednú paschovú (a súčasne rozlúčkovú) večeru. Pravdivý je v inom, v umeleckom zmysle: v pravdivom zobrazení drámy človeka, ktorý prišiel šíriť dobro, čistotu, lásku medzi ľuďmi, ktorý prišiel spasiť ľudstvo, a ktorý vie, že jeden z jeho najbližších, z tých, ktorých zahŕňal svojou láskou, ktorým ako prvým ponúkol záchranu, spásu, že práve z týchto jeden ho zrádza. A táto dráma, napätie, výčitky, ale i smútok a otázky sa zračia na tvárach všetkých zúčastnených. Aby im bolo dobre vidieť do tváří, maliar ich umiestnil iba po jednej strane stola. V strede sedí pokojný, a predsa sklamaný Ježiš; zdá sa nám, akoby sme počuli jeho hlas: „Hovorím vám, jeden z vás ma zradí.“ Maliar mu nenamaľoval „svätožiaru“ (ako bolo zvykom), a predsa každý hneď pozná, že je to ON; jeho výnimočnosť sa zračí nielen v tvári a geste, ale umelec ju vyjadril aj tým, že geometrické centrum perspektívy sa nachádza práve v jeho tvári; tam sa zbíha všetko, všetky línie – tak ako sa v ňom zbíhajú všetky nádeje ľudstva. Taký obraz by nemohol namaľovať človek, ktorý neprecítil Kristovu lásku, alebo ktorý neverí v to, čo o ňom píše Štyria evanjelisti.

Brown tu, pravda, vidí niečo iné: podľa neho obraz „tajne rozpráva príbeh Márie Magdalény a Ježiša“. V apoštolovi Jánovi vidí ženu (má dlhé vlasy, jemnú tvár, nemá fúzy, bradu) a vo voľnom priestore medzi touto postavou a Ježišom vidí písmeno V, ktoré údajne „znázorňuje grál, kalich a ženské lono!“ (to, myslím si, je už viac ako iba fantázia, to je diskreditovanie umelca a výsmech z udalosti, ktorú obraz znázorňuje).

Ak sa vám zdá, že Brown bude mať predsa len asi pravdu, že postava po Ježišovej praci vyzerá skutočne ako žena, vezmite do úvahy tieto fakty: 1. kde by bol potom dvanásť učeník? Všetkých osôb (vrátane Ježiša a Márie Magdalény, podľa Browna Ježišovej manželky) by potom na obraze malo byť štrnásť, ale ich je iba trinásť. 2. hladkú, jemnú tvár (bez fúzov a brady) majú aj iní muži na obraze (vrátane Ježiša). Aj na obrazoch a sochách iných umelcov majú mladí muži jemnú, „dievčenskú“ tvár (pozri obrazovú prílohu) – ideál krásy bol taký. Naviac o Jánovi vieme, že Ježiš mal k nemu vrúcny citový vzťah (bol to „učeník, ktorého Ježiš miloval“ – J 19,26; 20,2; 21,7,20); túto skutočnosť zrejme chcel umelec vyjadriť aj nežným Jánovým obličajom. 3. Farba oblečenia (spomínaná Brownom) tiež nič neznamená: farebná kompozícia obrazov veľkých umelcov má svoje pravidlá, tie sú však napospol estetického (nie symbolického) charakteru.

^{*)} Obraz bol namaľovaný v rokoch 1495-1498 na stene refektára (jedálne) kláštora Santa Maria delle Grazie v Miláne. Má rozmery 880 x 460 cm. Nejde o fresku, ako tvrdí Brown, ale o maľbu zvláštnou temperou na suchú omietku. Freska (al fresco) je maliarska technika, pri ktorej sa anorganickými pigmentmi maľuje na ešte mokrá (nevysušujúca) omietku (farby sa tu chemicky spoja s omietkou, sú preto trvanlivé).

Obrázky: 1. Leonardo da Vinci: Posledná večera; 2. L. da Vinci: Madona v skalách (Louvre); 3. – 6. „Dievčenské“ tváre mladých mužov v dielach veľkých majstrov (prvé tri obr. sú detaily z obrazu L. Da Vinciho Posledná večera) : 1. Ježiš; 2. Ján; 3. Jakub (?) –; 4. Bakchus (Michelangelo); 5. Titus – umelcov syn (Rembrandt).

K obrazu Posledná večera treba ešte niečo poznamenať (niečo, čo z hľadiska toho, o čom tu uvažujeme, vôbec nie je nepodstatné): Leonardo tento obraz nenamaloval ako fresku (ako chybné tvrdí Brown), ale zvláštnou temperou (nie olejom, ako sa pôvodne myslelo) na suchú omietku. Bol to jeden z mnohých Leonardových experimentov, ktorý sa nevydaril: už počas jeho života farby začali praskať a olupovať sa. Za poltisícročie svojej existencie preto obraz Posledná večera prešiel nespočtým množstvom reštaurácií, z ktorých mnohé boli veľmi neodborné (v r. 1943 bol dokonca kláštor- ný refektár, na stene ktorého je obraz namalovaný, rozbombardovaný). Preto súčasný vzhľad obrazu sa celkom isto podstatne líši od toho, na ktorý v roku 1498 hľadali milánski mníši vo svojej jedálni.

Madona v skalách. Tu budem stručný. Stačí totiž, ak si čitateľ porovná obsah obrazu (jeho reprodukciu tu uvádzam) a gestá osôb na ňom zobrazených s tým, čo tvrdí Brown. Citujem z knihy (kde sa autor zmieňuje o gestách osôb na oboch tu spomínaných obrazoch): „Na obraze (Posledná večera) sa Peter hrozivo nakláňal k Márii Magdaléne a rukou akoby jej odrezával hlavu. To isté hrozivé gesto ako v Madone v skalách“ (str.261). Teda gesto Petra na Poslednej večeri a anjela na Madone v skalách znamená (podľa Browna) „odrezávanie hlavy“; v skutočnosti obaja ukazujú prs-

⁹⁾ Leonardo da Vinci bol génius, neznamená to však, že všetko, čo urobil bolo dokonalé. Napr. veľmi mnohé (ba takmer všetky) jeho technické projekty (vynálezy) zostali nerealizované, a to nie preto, žeby sa vtedajším mocipánom, ktorým boli ponúkané, nepozdávali, alebo žeby na ne nemali peniaze, ale jednoducho preto, že boli *nerealizovateľné*. Podobne to bolo aj s niektorými jeho umeleckými pokusmi: napr. farby na svojom obraze „Bitka pri Anghiari“ (v sále Veľkej rady vo Florencii) sa pokúsil „fixovať“ tým spôsobom, že k obrazu umiestnil mnoho kovových košov s ohňom – a za chvíľu bolo dielo hotové... ale bolo to dielo skazy: farby sa roztekli, obraz bol zničený. Veľkolepý, ale nerealizovateľný bol aj jeho projekt obrovskej jazdeckej sochy (s podstavcom mala byť 15 m vysoká!) Franceska Sforzu v Miláne atď. Leonardova fantázia bola veľká, nespútaná, často sa však odtrhla od reality, preto jeho predstavy, projekty poväčšine zostali „visieť vo vzduchu“ a jeho experimenty často zlyhávali.

tom na niečo, resp. niekoho, kto je v strede ich záujmu. Podívajcie sa sami, a posúďte, kto má asi pravdu.

Po „pridaných hodnotách“ z oblasti topografie, matematiky, histórie a umenia pristupuje Brown konečne k tomu hlavnému – k „*pridanej hodnote*“ z *oblasti ideológie*.

Ak by tohoto nebolo, mohli by sme našu kritiku uzavrieť: Ide o napínavý príbeh, o knihu zábavného, „oddychového“ žánru (ako ostatné detektívky), v žiadnom prípade nejde o „literatúru faktu“. Ale autor nás pri tomto konštatovaní nenechá; on sa čitateľa, ktorý mu už začal veriť, pokúsi indoktrinovať svojou ideológiou – ideológiou „Nového veku“ (New Age). Už v prvej časti knihy boli narážky (hoci opatrné), ktoré smerovali ku kritike kresťanstva (vlastne ani nie tak ku kritike, ako k jeho odmietnutiu) a ku glorifikácii prastarých pohanských kultov, najmä kultov „bohýň“ (resp. tzv. „ženského princípu“), kultov, ktoré používajú ohavné rituály, majúce charakter sexuálnych orgií (priebeh jedného takého rituálu Brown dokonca opisuje). Jednotlivé prvky svojej ideológie – alebo ak chcete náboženstva (pohanského) – autor dávkuje opatrne (azda aby nevyplašil čitateľa), ale pred koncom knihy je už úplne otvorený, už nič neskrýva.

O hnutí New Age píšem podrobne vo svojej knihe „Nový vek...“. Tu by som chcel len veľmi stručne vysvetliť, že ide o synkretické „náboženstvo“, ktoré sa pokúša „zmixovať“ dokoopy úplne inkompatibilné (nezlučiteľné) prvky: staré pohanské náboženstvá, súčasné pohanské náboženstvá (napr. hiduizmus i niektoré animistické kulty), staré legendy, niektoré prvky mystiky a tajných spoločností (gnózy, kabaly a rôznych iných okultných učení), astrológie, Darwinovho evolucionizmu, ale tiež kresťanstva (avšak veľmi okliešteného a zdeformovaného). S rôznymi prvkami tejto ideológie sa môžeme dnes stretnúť na každom kroku: v umení (filmy, romány, výtvarné umenie, hudba, dokonca „moderné“ detské rozprávky), v rôznych formách „vešectva“ („numerológia“, astrológia, veštenie z karát, kameňov a iných predmetov), v liečiteľstve (homeopatia a niektoré iné metódy tzv. „alternatívnej medicíny“) atď. Infiltrácia tejto ideológie pomaly mení paradigmu súčasnej spoločnosti (vrátane kresťanov), takže neraz ani nebadajú, ako ich táto nová, nebezpečná ideológia ovplyvňuje, ako oni sami postupne prijímajú niektoré jej prvky.

Známymi pojmami, typickými pre New Age sú napr. „*reinkarnácia*“ (viera v minulé a budúce životy na tejto zemi), hovorenie o „*veku Vodnára*“, ktorý v súčasnosti údajne nahrádza dve tisícročia trvajúce *obdobie Rýb* (ryba je pokladaná za symbol Krista a kresťanstva); ďalej aplikovanie *Darwinovej teórie* v politike a sociológii (presadzovanie zásady „silnejší prežije, slabší musí zhnúť“, teda opúšťanie princípov sociálnej spoločnosti, solidarity, kresťanskej lásky k blížnemu); viera vo „*vývin ľudstva k božskej dokonalosti*“ (prvý s touto „teóriou“ prišiel v prvej polovici 20. stor. smutne známy jezuita, evolucionista a falšovateľ prírodovedeckých faktov Teilhard de Chardin); potom už spomenuté *pohanské prvky*, ktoré môžu mať niekedy celkom „nevinnú fasádu“ (šíria sa napr. prostredníctvom feministických a „ekologických“ hnutí); typické je aj propagovanie *kultu „Matky zeme“* a iných už dávno zabudnutých pohanských kultov, ako i šírenie spomínaných *okultistických praktík* (napr. prostredníctvom vešectva a liečiteľstva). Súčasťou učenia je aj hlásanie „*voľného sexu*“. Možno ste počuli o „demonstráciách proti AIDS“, občas poriadaných v niektorom štáte (hlavne na Západe). Vyznávači New Age totiž neakceptujú skutočnosť, že jediným a prakticky stopercentne spoľahlivým prostriedkom proti tejto smrteľnej chorobe (jej prevenciou) je manželská vernosť. Nové „náboženstvo“ propaguje sexualitu, hľasa „voľný sex“, teda promiskuitu (dokonca i kultické sexuálne orgie), ktorá je hlavnou príčinou masového šírenia AIDS. Vyznávači tohoto „náboženstva“ vo svojej bezmocnosti a dileme – na jednej strane je tu „príkaz ich náboženstva“, na druhej realita nebezpečia smrteľnej choroby (ktorú možno chápať aj ako Boží trest za vzburu proti Jeho Zákonu) – teda protes-

tujú, poriadajú nezmyselné demonštrácie (proti komu vlastne protestujú, čo chcú svojimi demonštráciami dosiahnuť?).

Najúplnejšie a najotvorenejšie však toto učenie propagujú filozofi a spisovatelia vo svojich knihách, poprípade vo filmoch nakrútených podľa ich scenárov. Aby ideológia nebola príliš „suchá“, nestráviteľná, zabaľujú ju neraz do umeleckého (niekedy i do prírodovedeckého) rúcha – vznikajú romány, filmy (zábavné, akčné, ale niekedy aj populárno-vedecké), v ktorých sa ideológia podáva podobne ako látka prímiešaná do väčšieho množstva infúzneho roztoku: pacient má dojem, že mu do žily kvapká fyziologický roztok; nevie, že tento roztok obsahuje aj silnú chemikáliu (medikament), ktorá bola do fyziologického roztoku pred infúziou prímiešaná.

Brownova kniha má všetky známky takejto „infúzie“.

Ako dôkaz toho dovoľm si teraz citovať z knihy niekoľko ukážok, ktoré sú úplne typické pre New Age – pre ono nové pohanské náboženstvo, ktoré je v súčasnosti najväčším nepriateľom kresťanstva, dokonca nebezpečnejším ako neznabožstvo, ateizmus:

1. Citáty z knihy, ktoré priamo propagujú (alebo chvália) pohanské praktiky a sú typické pre učenie hnutia New Age:

„Nedávno sa skončilo druhé tisícročie a s ním dvojtisícročné astrologické *obdobie Rýb*, ktoré sú znamením Ježiša. Ako vám povie každý vedec zaoberajúci sa astrologickými symbolmi, podľa tohoto znamenia musia vyššie mocnosti *povedať* človeku, čo má robiť, pretože človek nedokáže samostatne myslieť. Preto doposiaľ vládlo náboženstvo. Teraz vstupujeme do *obdobia Vodnára*, podľa ktorého sa človek dozvie pravdu a dokáže samostatne myslieť. Ideologický posun je obrovský a deje sa práve teraz.“ (str.281)

„Keď legenda o *gráli* hovorí o 'kalichu s Kristovou krvou', hovorí vlastne o Márii Magdaléne – o *ženskom lone*...“ (str.262)

„Grál je symbolom *stratenej (pohanskej) bohyně*.“ (str.252)

„Obrad hieros gamos pochádza z obdobia spred vyše dvetisíc rokmi. Pravidelne ho vykonávali *egyptskí kňazi a kňažky na oslavu plodivých schopností ženy*.“ Vysvetlil jej, že hoci sa to, čo videla, podobalo na *sexuálny rituál*, hieros gamos nemá nič spoločné s erotikou. Bol to duchovný akt. „*Obcovaním so ženou*,“ povedal Langdon, „mohol muž dosiahnuť vrcholný okamih, v ktorom mal myseľ úplne prázdnu a *mohol uzrieť boha*.“ (str.324-325)

V knihe sa to len tak hemží rôznymi „symbolmi“:

Napríklad *ruža, písmeno V*, dokonca i *kalich* sú vraj symbolmi „*ženského lona*“, resp. ženskej sexuality.

„Pentagram symbolizuje *ženské božstvo*“ (str.100 a i.).

„Päťka (je) symbol *Venuše a posvätného ženstva*.“ (str.318)

„Čepel' a kalich. Spojené v jedno. Dávidova hviezda... dokonalé *spojenie muža a ženy*... Šalamúnova pečať... symbolizujúca Svätýňu svätých, kde sídlilo *mužské a ženské božstvo* Jahve a Šekina.“ (str.457)

Brown nachádza svoje symboly (symboly ženstva a mužstva, vlastne sexu) všade, napr. aj v architektúre Louvru: „Hroty oboch pyramíd smerovali k sebe a takmer sa dotýkali. Kalich hore, čepel' dolu...“ (str.464)

2. Niektoré citáty kritizujúce (resp. odsudzujúce alebo hanobiace) kresťanstvo:

„Pretože Konštantín povýšil Ježiša z človeka na Boha takmer štyri storočia po Ježišovej smrti, existovali tisíceky dokumentov, ktoré hovorili o jeho živote ako o *smrteľnom* človeku. Konštantín vedel, že ak chce poprieť tieto historické knihy, musí použiť niečo silné. Toto rozhodnutie je najdôležitejším okamihom v dejinách kresťanstva. Konštantín si objednal a financoval novú Bibliu, z ktorej vypustili evanjeliá hovoriace o ľudských vlastnostiach Krista a do ktorej sa začlenili evanjeliá hovoriace o Kristovi ako o Bohu. Rané evanjeliá sa vyhlásili za nezákonné, zozbierali sa a spálili.“ (st.247)

„Ježiš... dáva Márii Magdaléne pokyny, ako má po jeho smrti riadiť cirkev. Peter je nepokojný, že má hrať druhé husle. Povedal by som, že Peter trochu diskriminoval ženy.“ (str.260)

„Mária Magdaléna pochádzala z kráľovského rodu.“ (str.261)

„Priorstvo Sionu dodnes uctieva Máriu Magdalénu ako bohyňu, Svätý grál a Božskú matku.“ (str.268).

Kniha končí takto: „*HL'adanie Svätého grálu sa končí pokľaknutím pred pozostatkami Márie Magdalény. Modlitbou pri nohách zavrhnutej. S náhlým pocitom bázne pokľakol. Chvíľu sa mu marilo, že počuje ženský hlas... šepot dávnych vekov... ozývajúci sa z hlbín zeme.*“ (str.464)

Najzávažnejším sa mi však vidí nasledujúci citát. Veľmi jednoznačne totiž vyjadruje vzťah autora ku kresťanstvu (k viere našich otcov): „...takmer všetko, čo nás otcovia učili o Kristovi, je falšované. A to isté platí o Svätom gráli.“ (str.248).

Poznámky k druhej časti citátov (citáty prvej časti sú také jednoznačné, že nepotrebujú žiaden komentár):

Cisár Konštantín zohral v dejinách kresťanstva ambivalentnú úlohu: na jednej strane tým, že uznal kresťanstvo za „štátne náboženstvo“, zamedzil prenasledovanie kresťanov, na druhej strane je pravda, že počas jeho vlády a v nasledujúcom období preniklo do kresťanstva veľa nekresťanských, pohanských (najmä novoplatónskych) prvkov. Nie je však pravda, ako tvrdí Brown, že on osobne vykonal nejaké teologické zmeny v kresťanskom učení, napr. že „povýšil Ježiša z človeka na Boha“. Konštantín bol vládcom ríše, cisárom, a teológom sa vôbec nezaoberal; aj keď je pravda, že (hoci bol pohanom) v r. 325 predsedal (z titulu svojej „štátnickej funkcie“) Nicejskému koncilu. Konštantín sa až na smrteľnej posteli dal pokrstiť, a to ariánskym biskupom (a ariáni, ako je známe, odmietali dogmu o Ježišovom božstve, presnejšie o rovnakej podstate Ježiša Krista a Boha – Otca). Tiež nie je pravdou, že Konštantín si „objednal a financoval novú Bibliu“: kanonizácia novej Zmluvy nebola vykonaná počas jeho vlády; a pri kanonizácii (rozhodovaní, ktoré spisy budú do Novej zmluvy pojaté) sa nič „nové“ do Biblie nepridávalo; naopak boli odmietnuté niektoré spisy, ktoré obsahovali rôzne gnostické prvky (väčšinou to boli povery alebo nezmyselné, veľmi komplikované a tajomstvami prešpikované špekulácie, ktoré boli v rozpore s Kristovým evanjeliom a s jeho čistým, jednoduchým, zrozumiteľným, a pritom veľkolepým učením).

Vyzdvihovanie postavy Márie Magdalény sa ťahá ako červená niť celou knihou. Kresťania si vážia kajúcnu hriechnicu, ktorá môže byť pre mnohých z nich príkladom. Avšak jej vyvyšovanie na piedestál, pred ktorým treba pokľaknúť, t.j. ktorý treba uctievať ako Boha (či dokonca viac?), je v príkrom rozpore s Písmom (so Starou i Novou Zmluvou), je to jednoducho pohanstvo.

O neustálom vyzdvihovaní, velebení tzv. „ženského princípu“ (kultu) platí to isté, čo bolo povedané o Márii Magdaléne. Kresťanom je cudzí akýkoľvek kult, resp. vyzdvihovanie „po-hlavného princípu“ – či už ženského alebo mužského. V kresťanstve sú si muž a žena rovnocenní: „Nie je ani Žid ani Grék, nie je ani otrok ani slobodný, a nie je ani muž ani žena, lebo všetci ste v Kristu Ježišovi.“ (Gal 3,28).

Autor opakovane kritizuje spisy Novej Zmluvy, najmä evanjeliá, a často sa odvoláva na tzv. „gnostické evanjeliá“; tieto prehlasuje za „pravé, vierohodné“, zatiaľ čo o štyroch evanjeliách, ktoré sa nachádzajú v našej Biblii, tvrdí, že sú sfalšované, nedôveryhodné. Aká je pravda? Gnostické spisy vznikli o 100 – 200 rokov neskôr ako evanjeliá Matúša, Marka, Lukáša a Jána, ktorí to, čo písali mali takpovediac „z prvej ruky“ (Matúš a Ján boli priamymi Ježišovými učeníkmi, Marek bol pomocníkom a spoločníkom apoštola Petra a Lukáš Pavla); a vôbec

nie je pravda, že to boli biblické evanjeliá, ktoré „urobili z Ježiša Boha“. Naopak: všetci štyria evanjelisti veľmi otvorene píšú o úplne ľudských vlastnostiach a reakciách Ježiša (Ježiš bol unavený, plakal, mal hlad, bol aj nahneváný, stýkal sa s opovrhovanými ľuďmi, jeho učenie bolo jasné, zrozumiteľné; záležalo mu na tom, aby mu každý rozumel (často kvôli tomu rozprával v podobenstvách); naopak, podľa gnostických „evanjelií“ bol Ježiš „superduchovná“ bytosť, úplne vzdialená ľudskému životu, a ako bol jeho život plný záhad, také bolo i jeho učenie – tajomné, nezrozumiteľné bežnému človeku (aby ho človek pochopil, musel mať zvláštne poznanie, vedomosti – gnózu). Učenie a spôsoby starovekých „kresťanských“ gnostikov obsahovali nielen mystické, ale priam okultistické prvky.

Brownovo tvrdenie, že „čo nás učili otcovia o Kristovi, je falošné“, vôbec neznamená, že autorovi ide o nejakú „opravu“ kresťanského učenia, či o odmietnutie určitých dogiem niektorej kresťanskej cirkvi; *jemu ide o odmietnutie kresťanstva ako takého; ved' útočí na jeho základ – na Písmo.*

V hre teda nie sú iba nejaké „dielčie“ otázky, napr. či „bol Ježiš ženatý“ a pod. (ak by odpoveď na túto otázku znela aj „áno“, nijako podstatnejšie by to nezmenilo kresťanské učenie a našu vieru). V Brownovej knihe ide jednoznačne o *spochybnenie vierohodnosti Písma, o útok na základy*. Biblia – Písmo sväté je totiž základom, na ktorom stojí kresťanské učenie a naša viera. Ak by sa základy zrútili (podkopali), zrútila by sa celá stavba. Ak by nebolo Biblie, nebolo by ani kresťanstva (ak by sa to týkalo aj Starej Zmluvy, potom by nebolo ani židovstva).

Táto kniha (a iné podobné) nebola napísaná iba pre zábavu; ani nie je nejakou „konštruktívnou kritikou“, snahou o opravu omylov alebo „zámerných klamstiev“ v kresťanskom učení. Je to *pokus o deštrukciu našej viery* (o podkopanie jej základov) – viery, ktorú s nami zdieľa niekoľkých miliárd ľudí na celom svete; nejde teda o maličkosť, o vec ktorú možno ignorovať. Preto sa mi nezdá, že je tu namieste mlčanie. Hlasy, ktoré sa sporadicky proti tejto knihe (a iným podobným) ozývajú, nemožno považovať za „prejavy kresťanskej netolerantnosti“; ony sú v skutočnosti obranou. A na tú má právo každý. Či azda nie?

Niekedy sa zdá, že toto právo sa priznáva iba niektorým skupinám ľudí (napr. príslušníkom etnických a náboženských menšín, „farebným“ alebo „inak sexuálne orientovaným“ ľuďom atď.), ale kresťanom, ktorí sú vo väčšine (i keď je to v skutočnosti väčšina iba zdanlivá), akoby chcel niekto (najčastejšie niektorí novinári) toto právo upierať.

M. B. Benjan

Darček pre Vás:

Desiatky publikácií zadarmo

Radi by sme Vás upozornili, že teraz máte možnosť si pozrieť a gratis („free“) stiahnuť desiatky dokumentov v elektronickej podobe – vo formáte **PPS** („prezentácie“) a v **PDF** (články, fakty, úvahy). Stačí jednoducho kliknúť na názov zvoleného dokumentu v zozname, ktorý nájdete po zvolení voľby „**mimoknižné publikácie**“ (v sekcii „**Prejsť na:**“) na web-stránke:

www.knihy-benjan.sk

Ide o originálne publikácie s mnohými (často málo známymi) *faktami o pravde, poznávaní, ale aj o lži, podvádzaní a manipulovaní; o vede a viere; s faktami a úvahami o svete, o Bohu, ale i o Vás*. V mnohých pps dokumentoch („prezentáciách“) tiež nájdete *unikátne fotografie a krásne melódie*.

Okrem toho na tejto web-stránke nájdete **PONUKU KNÍH**, kde je vyše 20 titulov, ktoré si môžete objednať a ktoré nikde okrem u nás (a v internetovom kníhkupectve MARTINUS.sk) nedostanete. O knihách si tu môžete prečítať podrobné informácie – nielen o ich rozsahu, formáte, cene a špeciálnych zľavách, ale aj o ich obsahu (t.j. anotácie); z niektorých z nich sú dokonca k dispozícii aj ukážky (úryvky).

(Pozn.: ak ste túto informáciu dostali e-mailom, nemusíte otvárať váš prehliadač, stačí jednoducho kliknúť na tu uvedenú webovú adresu, t.j. na: www.knihy-benjan.sk).

So srdečným pozdravom

MBKB

mb@knihy-benjan.sk